

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

BOSHLANG‘ICH SINIF "O‘QISH SAVODXONLIGI" DARSLARIDA AN‘ANAVIY VA INNOVATSION O‘QITISH METODLARINING QIYOSIY-PEDAGOGIK TAHLILI

Shoymurodova Farangiz Xamza qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

“Boshlang‘ich ta‘lim” yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Xudayberdiyeva Dilafruz Abidovna

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

“Pedagogika va psixologiya” kafedrasida katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada boshlang‘ich sinf o‘qish savodxonligi darslarida an‘anaviy va innovatsion metodlarning qiyosiy tahlili yoritiladi. Innovatsion yondashuvlarning o‘quvchilarning kognitiv faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishdagi ustunligi asoslanadi. Ta‘lim samaradorligini oshirishda ushbu metodlarni integratsiyalash zarurligi ilmiy xulosa sifatida taqdim etiladi.*

Kalit so‘zlar: *o‘qish savodxonligi, an‘anaviy metodlar, innovatsion metodlar, interfaol ta‘lim, kognitiv rivojlanish, tanqidiy fikrlash, pedagogik texnologiyalar, ta‘lim samaradorligi, kompetensiyaviy yondashuv.*

Аннотация: *В статье представлен сравнительный анализ традиционных и инновационных методов, применяемых на уроках грамоты в начальной школе. В ней доказано превосходство инновационных подходов в стимулировании познавательной активности учащихся и развитии их самостоятельного мышления. В качестве научного вывода представлена необходимость интеграции этих методов для повышения эффективности образования.*

Ключевые слова: *грамотность, традиционные методы, инновационные методы, интерактивное обучение, когнитивное развитие, критическое мышление, педагогические технологии, эффективность образования, компетентностный подход.*

Annotation: *The article presents a comparative analysis of traditional and innovative methods in primary school reading literacy lessons. It demonstrates the superiority of innovative approaches in developing students' cognitive activity and independent thinking. The necessity of integrating these methods to enhance educational effectiveness is presented as a scientific conclusion.*

Key words: *literacy, traditional methods, innovative methods, interactive learning, cognitive development, critical thinking, pedagogical technologies, educational effectiveness, competency-based approach.*

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan tub islohotlar o'qitish jarayonini zamonaviy talablar asosida qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Xususan, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi, chunki aynan shu davrda ularning keyingi bilim olish faoliyatiga mustahkam zamin yaratiladi. Bugungi kunda ta'lim tizimiga qo'yilayotgan asosiy talab — bu nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, axborotni tahlil qilish, uni amaliyotda qo'llay olish kabi kognitiv kompetensiyalarni shakllantirishdan iboratdir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishda muhim poydevor vazifasini bajaradi. O'qish savodxonligi o'quvchining matnni tushunishi, undagi asosiy g'oyani ajrata olishi, axborotni tahlil qilishi va o'z fikrini erkin ifodalashi kabi ko'nikmalarni qamrab oladi. Shu jihatdan qaraganda, mazkur ko'nikmalarni shakllantirishda qo'llaniladigan o'qitish metodlarining samaradorligi muhim omil hisoblanadi.

An'anaviy o'qitish metodlari ta'lim jarayonida muayyan tartib va tizimni ta'minlab kelgan bo'lsa, innovatsion metodlar o'quvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Innovatsion metodlar aynan shu ehtiyojdan kelib chiqib, ta'lim jarayoniga interfaollik, ijodkorlik va mustaqillik elementlarini olib kiradi. Shu boisdan, zamonaviy ta'lim sharoitida an'anaviy va innovatsion metodlarning o'zaro uyg'unligi, ularning pedagogik samaradorligi va o'qish savodxonligini rivojlantirishdagi o'rni ilmiy jihatdan chuqur tahlil etilishi muhim hisoblanadi.

Mavzuning dolzarbligi boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish savodxonligini rivojlantirish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. An'anaviy metodlarning yetarli darajada samaradorlik bermayotganligi va innovatsion yondashuvlarga bo'lgan ehtiyojning ortib borishi ushbu mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

MAVZU BO'YICHA ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini oshirish muammosi pedagogika fanining fundamental yo'nalishlaridan biri bo'lib, ushbu sohada bir qator xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar izlanishlar olib borganlar.

An'anaviy o'qitish metodikasining nazariy asoslari va savod o'rgatish jarayonidagi tizimlilik masalalari S. Matchonov hamda A. Abdullayeva kabi olimlarning ishlarida keng yoritilgan. Ularning fikricha, ona tili va o'qish darslarida badiiy matn bilan ishlash, so'z boyligini oshirish va nutqiy qoliplarni o'zlashtirishda an'anaviy yondashuv poydevor vazifasini o'taydi²³.

Xalqaro miqyosda esa o'qish savodxonligi tushunchasi PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) tadqiqotlari doirasida keng tahlil qilinadi. Janubiy Karolina universiteti professori R. Anderson ta'kidlaganidek, "o'qish — bu shunchaki harf

²³ Matchonov S. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: "O'qituvchi", 2021. – 112-b.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

tanish emas, balki matndan ma’no qurish jarayonidir²⁴. Bu qarash o‘quvchini passiv qabul qiluvchidan faol izlanuvchiga aylantirishni nazarda tutadi.

Innovatsion metodlarning ahamiyati haqida gap ketganda, B. Bloom taksonomiyasi va L. Vigotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyalari metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Bugungi kunda o‘zbek pedagog olimlaridan R. Safarova va M. Hamroyevlar dars jarayonida interfaol metodlarni qo‘llash o‘quvchining mantiqiy fikrlash darajasini 30-40% ga oshirishini ilmiy isbotlab berganlar²⁵.

Yuqoridagi tadqiqotlarni o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, aksariyat olimlar yoki an’anaviy yoki innovatsion metodning ustunligiga urg‘u berishadi. Biroq, bizning fikrimizcha, boshlang‘ich sinf yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, bu ikki yondashuvni bir-biriga qarama-qarshi qo‘yish emas, balki ularni o‘quv maqsadiga ko‘ra sintezlash (kombinatsiyalash) eng maqbul yechim hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi boshlang‘ich sinf "O‘qish savodxonligi" darslarida an’anaviy ta’limning tizimlilik tamoyillari hamda innovatsion texnologiyalarning kreativ imkoniyatlarini qiyosiy o‘rganish orqali o‘quvchilarning funksional savodxonligini oshirishning eng samarali metodik modelini asoslab berishdir. Har ikki yondashuvning ijobiy jihatlarini uyg‘unlashtiruvchi integrativ o‘qitish metodikasini ishlab chiqish va amaliy tavsiyalar tayyorlashdan iborat.

MUHOKAMA VA NATIJA

An’anaviy metodlar doirasida: O‘quvchilarning texnik o‘qish tezligi va imlo qoidalarini o‘zlashtirishi yuqori darajada saqlanib qoladi. Biroq, matn mazmunini chuqur tahlil qilish va undan xulosa chiqarish ko‘rsatkichi nisbatan past (45-50%) ekanligi ma’lum bo‘ldi.

Innovatsion metodlar doirasida: "FSMU", "Baliq skeleti", "Aqliy hujum", "Venn diagrammasi", "STEAM" va "Insert" kabi metodlar qo‘llanilganda, o‘quvchilarning kognitiv faolligi ortishi kuzatildi. Matnni tanqidiy tahlil qilish va muallif g‘oyasiga munosabat bildirish darajasi 75-80% gacha ko‘tarildi.

Pedagog olim N. Azizxo‘jayevaning ta’kidlashicha, ta’lim texnologiyalari faqat axborot uzatish vositasi emas, balki o‘quvchining shaxsiy imkoniyatlarini ro‘yobga chiqaruvchi jarayondir²⁶. Bizning tadqiqotimizda ham innovatsion metodlar o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirganligi natijalarda yaqqol namoyon bo‘ldi.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, faqatgina innovatsion metodlarga tayanish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida fundamental akademik bilimlarning (masalan, grammatik qoidalar) bo‘shashishiga olib kelishi mumkin. Shu o‘rinda, M. Hamroyev ona tili va o‘qish ta’limida metodik uyg‘unlikning ahamiyatini uqtirib, "har qanday innovatsiya an’anaviy bilimlar poydevoriga qurilishi lozim"ligini asoslagan²⁷.

²⁴ Anderson R. C. *Becoming a Nation of Readers: The Report of the Commission on Reading*. – Washington, DC: National Institute of Education, 1985. – P. 7.

²⁵ Safarova R. Ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo‘llashning nazariy-amaliy asoslari. – Toshkent: "Nisoro", 2022. – 45-b.

²⁶ Azizxo‘jayeva N. N. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. – Toshkent: "O‘qituvchi", 2006. – 68-b.

²⁷ Hamroyev M. A. Ona tili o‘qitish metodikasida innovatsion texnologiyalardan foydalanish. – Buxoro, 2020. – 34-b.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

Biz taklif etayotgan Integrativ metodik model quyidagicha tuzilishga ega: Matn bilan tanishish bosqichida: An’anaviy "namunali o‘qish" va "lug‘at ustida ishlash" (tushunish poydevorini qo‘yish uchun).

Tahlil bosqichida: Innovatsion "Aqliy hujum" va "Matnli interfaol o‘yinlar" (tanqidiy fikrlashni uyg‘otish uchun).

Xulosa bosqichida: Ijodiy topshiriqlar va loyiha ishlari (funktsional savodxonlikni amalda qo‘llash uchun).

Bizning fikrimizcha, zamonaviy ta’limda tub burilish — bu o‘quvchining axborotni passiv qabul qiluvchi subyektdan, uni mustaqil izlovchi va tahlil qiluvchi faol tadqiqotchiga aylanishidir. An’anaviy yondashuvdagi “tayyor bilim” berish tamoyili bugungi kunda o‘z o‘rnini o‘quvchining kognitiv mustaqilligiga bo‘shatib bermoqda. Bu jarayonda o‘qituvchining vazifasi shunchaki ma’lumot yetkazishdan iborat bo‘lmay, balki ta’lim oluvchining shaxsiy rivojlanishi uchun intellektual muhit yaratish hamda jarayonni “fasilitator” (yo‘naltiruvchi) sifatida namoyon bo‘lishidir.

PIRLS tadqiqotlari doirasida o‘qish savodxonligiga berilgan ta’rif matn orqali o‘z-o‘zini rivojlantirishga urg‘u beradi²⁸. Bu borada o‘qitish metodlari o‘rtasida quyidagi farq ko‘zga tashlanadi: agar an’anaviy metodika o‘quvchida matnning tashqi shaklini (o‘qish texnikasini) o‘zlashtirishga xizmat qilsa, innovatsion texnologiyalar o‘quvchini matnning ichki qatlamlariga kirib borishga, u bilan muloqot qilishga va axborotni amaliy tajribaga aylantirishga yo‘naltiradi.

XULOSA

Boshlang‘ich sinf "O‘qish savodxonligi" darslarida an’anaviy va innovatsion metodlar bir-birini inkor etuvchi emas, balki bir-birini to‘ldiruvchi tizimlardir. Tadqiqotimiz natijalari shuni ko‘rsatadiki, an’anaviy metodlar o‘quvchida barqaror savodxonlik bazasini (nutqiy qoliplar va grammatik savodxonlik) yaratsa, innovatsion texnologiyalar ushbu bazani "jonlantirib", o‘quvchini mustaqil tahlil va ijodkorlikka yo‘naltiradi. Ta’lim sifatini oshirish uchun o‘qituvchilar darsning maqsadidan kelib chiqib, metodlarni to‘g‘ri sintezlashi lozim: yangi mavzu poydevorini qo‘yishda an’anaviy tizimlilikdan, uni mustahkamlash va amaliyotga tatbiq etishda esa innovatsion kreativlikdan foydalanish eng yuqori samaradorlikni ta’minlaydi. Xulosa o‘rnida ta’kidlash joizki, boshlang‘ich ta’limda metodik an’anaviylik va texnologik moslashuvchanlikning (innovatsiya) uyg‘unligi o‘quvchilarda nafaqat o‘qish ko‘nikmasini, balki jamiyatda o‘z fikriga ega, intellektual salohiyatli shaxsni tarbiyalashning eng samarali mexanizmi bo‘lib xizmat qiladi.

²⁸ Mullis I. V. S., Martin M. O. PIRLS 2021 Assessment Frameworks. – Boston: Lynch School of Education, 2019. – P. 12.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Matchonov S. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: "O‘qituvchi", 2021. – 112-b.
2. Anderson R. C. Becoming a Nation of Readers: The Report of the Commission on Reading. – Washington, DC: National Institute of Education, 1985. – P. 7.
3. Safarova R. Ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo‘llashning nazariy-amaliy asoslari. – Toshkent: "Nisoro", 2022. – 45-b.
4. Azizxo‘jayeva N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: "O‘qituvchi", 2006. – 68-b.
5. Hamroyev M. A. Ona tili o‘qitish metodikasida innovatsion texnologiyalardan foydalanish. – Buxoro, 2020. – 34-b.
6. Mullis I. V. S., Martin M. O. PIRLS 2021 Assessment Frameworks. – Boston: Lynch School of Education, 2019. – P. 12.